

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

***Анотація.** Стаття присвячена обґрунтуванню необхідності системного підходу до трансформаційних процесів в забезпеченні розвитку економіки країни. Автором проаналізовано поняття «економічна система»; проаналізовано підходи до дослідження економічної системи; систематизовано принципи системного підходу; розглянуто сучасну трансформаційну систему на різних ієрархічних рівнях.*

***Ключові слова:** економічна система, трансформаційна система, системний підхід, підходи, методи, принципи.*

***Abstract.** The article is devoted to the substantiation of the necessity for a systematic approach to transformational processes in ensuring the development of the country's economy. The concept of "economic system" is analysed by the author; the approaches to the study of the economic system are researched; the principles of a systematic approach is systemitized; the modern transformational system is considered at various hierarchical levels.*

***Key words:** economic system, transformational system, system approach, approaches, methods, principles.*

***Аннотация.** Статья посвящена обоснованию необходимости системного подхода к трансформационным процессам в обеспечении развития экономики страны. Автором проанализировано понятие*

¹ аспірант кафедри підприємництва та бізнесу Київського національного університету технологій та дизайну;
науковий керівник: Селіверстова Л.С. – д.е.н., професор кафедри фінансів Київського національного університету технологій та дизайну.

«экономическая система»; проанализированы подходы к исследованию экономической системы; систематизированы принципы системного подхода; рассмотрено современный подход к трансформационной системе на различных иерархических уровнях.

Ключевые слова: *экономическая система, трансформационный система, системный подход, подходы, методы, принципы.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та інтеграції, посилення конкуренції на міжнародному ринку, розповсюдження сучасних інформаційних та комунікаційних систем зовнішнє середовище постійно змінюється, створюючи все складніші умови для діяльності як загалом промисловості України, так і окремих вітчизняних підприємств. Економічна трансформація на рівні економіки країни є складним процесом перетворення економічної системи, який передбачає кількісні та якісні зміни складових системи та сфер суспільного життя. Нинішні важкі соціально-економічні умови для функціонування суб'єктів господарювання спричиняють такий процес, що трансформації обумовлені саме необхідністю пристосування до реальних умов, тобто адаптацією. Для цього необхідно розробити механізм управління трансформаційними процесами в промисловості та створити систему управління трансформаціями. Що вищим є рівень адаптації, то надійнішою стає система та вищим є рівень її виживання та ефективності функціонування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку теоретичних та методичних аспектів процесу управління змінами та трансформаційними процесами зробили такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: І. Адизес, М. Аїстова, О. Амоша, С. Бай, В. Геєць, Л. Грейнер, Ф. Гуїяр, О. Гусева, Дж. Дак, Р. Дафт, С. Довбня, Дж. Келлі, Дж. Коттер, Т. Лепейко, Р. Лепа, І. Мазур, І. Маркіна, В. Отенко, В. Пономаренко, Дж. Пфедфер, О. Пушкар, В. Тренбов, Р. Холл, М. Ханнан, С. Філонович, К. Фрайлінгер, В. Шапіро, А. Шегда, З. Шершньова, Г.

Широкова. Проте в умовах нестабільної економіки України необхідно продовжувати досліджувати трансформаційні процеси.

Мета статі. Мета статті полягає в обґрунтуванні системного підходу до трансформаційних процесів в забезпеченні розвитку економіки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Багато в чому характер трансформаційних процесів визначається вже існуючою економічною системою. Узагальнюючи існуючі визначення поняття «економічна система» [1, с.29], по суті — це сукупність взаємопов'язаних і взаємодоповнювальних елементів, які утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства, що формує єдність економічних відносин, яка вже, у свою чергу, складається з приводу володіння, використання, розпорядження, виробництва, розподілу, обміну та споживання економічних благ [2, с.51].

Сучасна світова економіка характеризується наявністю самих різних економічних систем, які в той чи інший період не залишалися незмінними, а постійно розвивалися. У найбільш загальному сенсі розвиток — це зміна системи взагалі, перехід з одного якісного стану в інший. У процесі розвитку відбувається деяка стандартизація, уніфікація перетворень структури і функцій системи [3, с.112].

Аналіз підходів до дослідження економічної системи показав, що існують якісь загальні уявлення про виникнення, перебіг і завершення трансформаційних процесів у дослідників різних методологічних шкіл

- по-перше, система перебуває в стійкому стані за наявності ієрархічної структури і можливості адаптуватися до постійних локальних змін;
- по-друге, як джерело трансформації виступають внутрішньосистемні процеси;
- по-третє, трансформаційний стан характеризується руйнуванням ієрархічних структур, локалізацією економічних процесів, відсутністю явно визначених траєкторій руху, нестійкістю і обіговістю зв'язків, що

складаються в цьому стані . Слід зазначити , що стан нестій кості характеризується практично однаково в рамках всіх підходів;

- по-четверте, вихід зі стану нестій кості зв 'язується з минулим (історією) системи, але вказується на значний вплив випадкових факторів. Отже, вихід із нестій кості не гарантує ефективності нового стану . Відзначається також, що глибина кризи сприяє максимальному видаленню від початкового стану системи;

- по-п'яте, визнається, що стан нестій кості ба жано долати швидко [2, с.53].

Сучасний стан економіки України характеризується масштабними процесами соціально-економічного розвитку, які об'єднують в собі суперечливість формування динамічних і конкурентоспроможних ринкових структур, економічних відносин, інтересів, що може призвести до глибокої кризи [4, с.21]. Отже, постає гостра необхідність розробки системного підходу до трансформаційних процесів в забезпеченні розвитку економіки країни.

У сучасному суспільстві уявлення про користь і важливість системного підходу до вирішення практичних проблем вийшли за рамки спеціальних наукових досліджень і стали звичними, загальноприйнятими. Вже не тільки вчені, а й інженери, економісти, медики, організатори виробництва, діячі культури, екологи керуються системним підходом у своїй діяльності. Стала загальновідомою істина, що саме він - запорука успіху при вирішенні найрізноманітніших проблем [5, с. 92].

Основною змістовною складовою понять «системний підхід », «системний аналіз», «системне дослідження» є термін «система», який вперше з 'явився в Давній Греції 2500–2400 років тому й означав «сполучення», «організм», «організація». Метафоризацію слова «система» започаткував Демокріт (460–360 рр. до н .е.). Системний підхід – це філософія управління, метод виживання на ринку, метод перетворення складного в просте, сходження від абстрактного до конкретного [6, с.58].

Існує кілька різних за ступенем спільності визначень «система». Так Р.А. Фатхутдінов зазначає, що «система – це цілісний комплекс взаємопов'язаних компонентів, що має особливу єдність із зовнішнім середовищем і являє собою підсистему системи вищого порядку (глобальної системи)». Професор Л.Н. Оголева представляє систему як «об'єкт, що володіє складною внутрішньою будовою, великим числом складових частин і елементів, що взаємодіють між собою і з навколишнім середовищем» [7, с.48].

Як видно, принципів відмінностей в наведених прикладах визначення «системи» немає. Проте, одним з найбільш загальних, на нашу думку, є наступне – єдність закономірно пов'язаних один з одним предметів, явищ, а також знань про природу і суспільство.

Системний підхід не існує у вигляді чіткої методики з визначеною логічною концепцією. Це система, утворена із сукупності логічних прийомів, методичних правил і принципів теоретичного дослідження, що виконує евристичну функцію в загальній системі наукового пізнання.

Використання системного підходу передбачає дотримання основних законів системи, а саме [8, с.50]:

- композиції, тобто узгодження спільної і приватної мети
- пропорційності, що визначає поєднання із зовнішньою пропорційністю тобто відповідним рівнем розвитку елементів зовнішнього середовища;
- зважання на «вузьке місце», де особлива увага приділяється най більш слабкому елементу системи
- онтогенезу, що враховує послідовність стадій життєвого циклу елементів системи;
- інтеграції, що спрямовує систему на більш високий рівень і що дає змогу одержати синергетичний ефект
- інформованості, що виділяє інформаційне забезпечення як головну умову конкурентоспроможності;

- стійкості що висуває вимоги до побудови системи (статичний стан) і до її функціонування (динамічний стан).

Системний підхід базується на наступних основних принципах (табл.1.)

Таблиця 1

Основні принципи системного підходу

Принцип	Характеристика
1. Цілісності системи	Полягає в її якісній визначеності й виражається в наявності у неї специфічних або інтегральних властивостей, які не є сумою або комбінацією властивостей її компонентів, об'єднують частини системи в єдине ціле, обумовлюють у неї поява нових властивостей у результаті зв'язків між компонентами. Цілісність передбачає наявність умовної межі системи, яка відділяє її від інших об'єктів, що існують поза нею. Сукупність таких об'єктів, що впливають на систему або перебувають під її впливом, називають зовнішнім середовищем
2. Ієрархічності	Означає, що на будь-яких вертикальних або горизонтальних рівнях системи має забезпечуватися ієрархічна взаємодія між компонентами і елементами (етапами, стадіями технологічного ланцюжка, підрозділами, окремими працівниками та ін
3. Адаптивності	Характеризує пристосовність системи до змін
4. Керованості	Означає впорядкованість інформаційних і матеріальних потоків, регулярність виконання функцій по команді керівної ланки (керуючої підсистеми), а також відсутність відмов і простоїв в роботі обладнання, синхронність різних стадій і виробничих процесів
5. Оптимальності	Є найважливішою властивістю системи, що означає можливість системи найкращим чином реалізовувати покладені на неї завдання і функції на основі концентрації зусиль усіх її елементів. Реалізація цієї властивості системи можлива за дотримання усіх перерахованих принципів.
6. Функціональності	Означає, що структура системи тісно пов'язана та обумовлюється її функціями, отже, створювати та досліджувати систему необхідно після визначення її функцій. У разі появи нових функцій системи доцільно змінювати її структуру, а не намагатися «прив'язати» цю функцію до старої структури
7. Розвитку	Показує здатність до вдосконалення, розвитку системи за умови збереження певних якісних властивостей. При створенні та дослідженні штучних систем межі розширення функцій системи та її модернізація повинні визначатись їхньою доцільністю. Здатність до розвитку штучних систем визначається наявністю таких властивостей, як самонавчання, самоорганізація, штучний інтелект
8. Децентралізації	Характеризує розумний компроміс між повною централізацією системи та здатністю реагувати на вплив зовнішнього середовища окремими частинами системи. Співвідношення між централізацією та децентралізацією визначається метою та призначенням системи. Повністю централізована система є негнучкою, неспроможною швидко реагувати і пристосовуватися до змінних умов.

9. Невизначеності	Показує, що у більшості випадків досліджується система, про яку не все відомо, поведінка якої не завжди зрозуміла, невідома її структура, непередбачуваний перебіг процесів, невідомі зовнішні впливи тощо. Частковим випадком невизначеності є випадковість, коли певна подія може відбутись, а може і не відбутися
-------------------	--

Джерело: *систематизовано автором*

Для трансформаційних процесів, що реалізуються на рівні країни та промисловості принциповим є поняття «відкрита система». Перебуваючи в тісній взаємодії з зовнішнім середовищем, вона відчуває численний вплив факторів зовнішнього середовища. Одночасно із зовнішніми впливами на елементи трансформаційної системи впливає і внутрішнє середовище.

Жодна система не є абсолютно замкненою. Взаємодія системи з середовищем представляється її зовнішніми зв'язками, які поділяються на вхідні та вихідні. На вході система будь-що отримує з середовища, на виході середовище отримує будь-що з системи [9, с.36].

Процеси, що охоплюють сучасну трансформаційну систему, можна розглядати на декількох ієрархічних рівнях, які знаходяться в тісному взаємозв'язку та взаємообумовленості.

На глобальному рівні трансформаційні процеси проявляються через посилення процесів їх інтеграції. Нині, під впливом політики відкритості національних економік, трансформаційні процеси орієнтуються на міжнародний ринок та використовують ресурси в міжнародному масштабі. Можливості для цього створює інтенсивний розвиток глобальної інформаційно-комунікаційної інфраструктури, міжнародної торгівлі, прямого іноземного інвестування, міграції робочої сили, міжнародних валютно-фінансових відносин, посилення ролі міжнародних організацій. Крім того, тенденції щодо трансформації в світі свідчать про неможливість подальшого його розвитку без багатосторонньої співпраці з боку різних країн й формування, відповідно, в цих країнах компліментарних підходів щодо розвитку.

Трансформаційні процеси окремої країни не можуть сьогодні відбуватися ізольовано від світових трансформацій. Ефективність реалізації трансформаційної системи залежить від використання в цьому процесі найновішої інформації, знань, винаходів, факторів виробництва. Взаємообмін, кооперація та спеціалізація на всіх етапах трансформаційних процесів дають змогу розвиватись для багатьох суб'єктів міжнародної економіки. Трансформаційні системи різних країн переплітаються, стають все більше взаємозалежними. Трансформаційні процеси інтенсифікуються в міжнародній економіці і прискорюють не тільки процес міждержавного руху, а й міжнародного співробітництва з їх створення, комерціалізації, продажу та передачі технологій в глобальних масштабах. Отже, можна говорити про формування глобальної трансформаційної системи, яка складається із суб'єктів, об'єктів, форм взаємозв'язків, ринкових механізмів функціонування.

Інтеграція трансформаційної системи економіки країни є об'єктивно обумовленим процесом, адже інформаційна природа сучасного етапу цивілізаційної еволюції та становлення п'ятого та шостого технологічних укладів зумовлюють ситуацію, коли жодна країна без входження у світовий інформаційний та науково-технологічний простір не може успішно конкурувати в секторах високих і середніх технологій не тільки на зовнішньому, а й на внутрішньому ринках.

На мезорівні трансформація економічної системи проявляється у посиленні тенденцій локалізації економічної діяльності, яку можна визначити як процес концентрації всіх стадій економічного процесу в окремих національних регіонах, містах, локальних утвореннях. Результатом локалізації стає створення нових форм територіальної організації економічної діяльності: кластерів, інноваційних міст, науково-технологічних парків, тощо.

На мікрорівні трансформація економічної системи проявляється у змінах в моделі економічного процесу. Сучасні економічні процеси вимагають поєднання різноманітних джерел знань і нових прийомів менеджменту, а поширення глобальних мереж і систем виробництва призводять до необхідності все частіше шукати партнерів по виробництву і просуванню його продуктів на ринках за кордоном.

Висновки. Інтеграція трансформаційної системи економіки країни призводить до їх внутрішньої трансформації, адже вона призводить до необхідності міждержавної та наддержавної координації трансформаційних процесів, до зміни задач, методів та інструментів державного регулювання трансформаційних процесів, а також до появи нових можливостей та загроз трансформаційного розвитку національних економік. Це дозволяє говорити про трансформаційні процеси на макрорівні, що проявляються у зміні змісту, форми й структури національної економічної політики.

Список використаних джерел

1. Вовк В. М. Основи системного аналізу : навч. посіб. / В. М. Вовк, З. Б. Драгомирецька. – Львів : Видав. центр ЛНУ, 2002. – 248 с.
2. Савушкін Д.І. Особливості та закономірності трансформаційної економіки в ринковому середовищі / Д.І. Савушкін // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – №2(26). – С.49-54.
3. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / Й. А. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 456 с.
4. Селіверстова Л.С. Теоретичні засади антикризового управління / Л.С. Селіверстова, К.Г. Смірнов // Вісник КНУТД: Технології та дизайн. – 2013. – № 1 (6). – С.21.
5. Береза А.М. Основи створення інформаційних систем: навч. посібник / А.М. Береза.– К.: КНЕУ, 2001. – 211с.
6. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. / В. О. Василенко. – К.: ЦУЛ, 2006. – С. 58

7. Белова Е.А. Управление инновационной деятельностью предприятия / Е.А. Белова // Проблемы развития предприятий: теория и практика: Материалы Всерос. научно-практической конференции. – Самара: СГЭА, 2004. – С. 48.

8. Кнорринг В. И. Теория, практика и искусство управления : учеб. для вузов / В. И. Кнорринг. – М.:Издательство НОРМА, 2006. – С. 50.

9. Гавриленко Т.В. Стратегічне управління підприємством в умовах кризи (на прикладі підприємств легкої промисловості): Дис. на здобуття наук. ступ. канд. ек. наук.: 08.06.01/ Київський національний університет технологій та дизайну.– К.: КНУТД, 2006. – 199 с.